

ВИХОВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

У статті автор робить спробу розглянути проблему виховання політичної культури молоді з позиції сучасного розвитку українського суспільства. Особливо виділені основні чинники, що впливають на виховний та освітній процес нового покоління.

Ключові слова: молодь, політична культура молоді, національна ідея, національні інтереси.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства поняття політичної культури стійко увійшло до складу ключових категорій політичної науки. Зумовлене це тим, що політичні процеси при всіх своїх випадковостях, непередбаченостях та альтернативностях ситуацій, які виникають в умовах розвитку суспільного життя, підпорядковуються внутрішнім закономірностям і не можуть бути пояснені ні економічними, ні політичними чинниками. Дослідження в галузі політичної культури допомагають глибше побачити закономірності політичного життя, особливості політичної свідомості і поведінки людей у сучасному суспільстві. Тільки аналізуючи проблеми політичної культури, історію її формування, можемо зрозуміти, чому окремі соціальні групи людей (зокрема молоді), діючи в межах однорідних політичних систем, але виховані на різних цінностях, по-різному сприймають політичні події і неадекватно ведуть себе в подібних політичних ситуаціях.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Пізнання реального політичного життя суспільства неможливо без поглибленого вивчення політичної культури народу, окремих соціальних груп. Це пояснюється тим, що культура і політика тісно взаємодіяли протягом усього існування людської цивілізації, регулюючи при цьому всю життєдіяльність суспільства. У різні історичні часи відносини між культурою та політикою складалися по-різному, що приводило в свою чергу до жорсткої політизації культурної сфери суспільства, до знищення творів мистецтва та діячів культури, а це в свою чергу не могло не відбитися на поведінці та житті наступних поколінь. Такі елементи соціокультурної сфери суспільства, як традиції, цінності, моральні та релігійні норми дуже активно впливали і продовжують впливати на відносини, процеси як в цивільному, так і політичному людському просторі. Такий вплив різноманітних культурних факторів на формування політичних поглядів окремих соціальних груп може мати різні наслідки, породжуючи або конфліктні ситуації (альтернативні молодіжні рухи, які мають радикальне забарвлення), або навпаки, спільність культурних цінностей і норм, необхідних для об'єднання (формування почуття патріотизму, національної гідності).

Більшість політологів, аналізуючи специфіку політичного життя в суспільстві, поведінку різноманітних груп і прошарків населення, звертає в першу чергу увагу на тип політичної культури. Відомо три основні типи політичної культури: патріархальний (характерною рисою є відсутність інтересу громадян до політичного життя), підданський (присутня сильна орієнтація на політичні інститути, але низька активність громадян), партисипаторна або учасницька (характерним є зацікавленість громадян в політичній участі, прояв активності). Враховуючи кожен з характеристик типів політичної культури, слід зауважити, що наше українське суспільство орієнтується на третій тип, але це не значить, що він домінує. Даний тип культури взагалі характерний для країн зі стабільним демократичним розвитком. До найважливіших її ознак відносяться: прихильність до демократичних цінностей, збалансованість політичних орієнтацій, помірний рівень політичної активності, раціоналізм в прийнятті рішень. Становлення демократичної політичної культури передбачає також переосмислення політичних понять, символів, цінностей. Враховуючи усі ці фактори, можна відмітити, що у країнах

колишнього пострадянського простору відзначається певне зростання окремих компонентів демократичної політичної культури. На відміну від держав, які століттями розвивали певні демократичні цінності, населення України тривалий час орієнтувалося на норми обцинного колективізму, де втілені в першу чергу інтереси сім'ї та общини. Людина відчувала не тільки залежність, а й підпорядкованість груповим обцинным інтересам, які, в свою чергу, посилювались жорстким контролем держави. А це сприяло не сприйняттю більшістю населення країни ліберально-демократичних ідей: вільного ринку, економічної і політичної свободи, конкуренції та ін. У перші роки становлення незалежності країни панувала слаборозвинена індивідуальність українців, низька активність та участь у політичному житті. Населення було позбавлене індивідуального світогляду на громадянські та політичні явища і події. Однак їм була притаманна відмова від тоталітарного минулого і прихильність до демократичного вибору. Втім політико-культурні орієнтації тоталітарного режиму не були до кінця викоренені, що в свою чергу створювало загрозу виникненню і зростанню негативних настроїв.

Аналіз стану сучасної політичної культури в Україні дає можливість зрозуміти, що за останні роки оновилися цінності, навички, орієнтації в політиці. Українські політологи вважають, що замість культури, сформованої за роки радянської влади, поступово формується нова – більш відкрита, де люди, насамперед, сучасна молодь, звикають до різноманітності політичних думок і дій. Сьогодні стає нормою орієнтуватися на світовий політичний досвід, зростає почуття включеності України до процесу загального культурного розвитку.

В сучасних умовах в державі особливо актуальними бачаться такі проблеми, як невизначеність політичних переваг і орієнтацій людей, правовий нігілізм, нерозвиненість громадянських позицій, низька компетентність в управлінні справами суспільства та держави. Зрозуміло, що більшість питань і проблем, що виникають, повинна вирішувати молодь. Вона має вчитися на досягненнях і помилках колишніх поколінь, їй вирішувати, яке наше суспільство буде у майбутньому. Втім, сьогодні держава, політики, представники громадських організацій та рухів повинні допомагати молоді у формуванні її політичної культури і світогляду. На жаль, за ідеологічною спрямованістю для політичної культури України характерний розкол на прихильників комуністичних і соціалістичних цінностей та ліберально-консервативних. Однак не треба забувати, що розвиток політичної культури, як і всякого іншого виду культури, це природно - історичний процес, який розвивається відповідно до певних цілей і завдань, що їх ставлять перед собою люди. Умовою формування політичної культури громадян (в тому числі й молоді) є включення їх у політичний процес, взаємодія з політичною реальністю. Потрібно також звернути увагу на той факт, що в політичному процесі бере участь цілий ряд інститутів, які в тій чи іншій мірі приймають участь у формуванні політичної культури молоді, визначають основні напрямки даного процесу.

Розглянемо деякі аспекти, які визначають форму і зміст політичної культури та безпосередньо впливають на виховання сучасної молоді. Головна роль у процесі формування політичної культури належить державі. Вона повинна працювати на своє самозбереження і на політичну консолідацію населення. Її роль зростає у той період, коли змінюються ідеологічні цінності, політичні та економічні інститути, створюються або відмирають політичні партії, активізують діяльність чи зникають з політичної арени громадські організації. Саме держава, приймаючи законодавчі документи, державні програми визначає найважливіші виміри політичної культури, формує і зміцнює національні політичні символи, зразки політичної поведінки, відношення до національної (державної) мови. Прикладом можуть бути такі реалії політичного життя країни, як партнерство України з НАТО (насамперед – питання запобігання військових конфліктів та надзвичайних ситуацій, протистояння міжнародному тероризму), курс на європейську інтеграцію. Так, піднімаючи ці питання на державному рівні, необхідно всебічно інформувати усі прошарки населення про діяльність ЄС і НАТО, що дозволить українцям позбавитися упередженого ставлення до цих структур. Молодь у свою чергу повинна переконувати старше покоління, щодо міфів та стереотипів радянських часів, займати чітку і визначену позицію з даної проблеми.

Важливим чинником виховання політичної культури є також мова. Вона виступає не тільки засобом комунікації, а й засобом маніпулювання суспільною свідомістю, що в свою чергу сприяє формуванню певних політичних настанов та орієнтацій. Зберігаючи спільні для людей політичні знання, досвід, мова сприяє формуванню групової політичної ідентичності, тому у більшості країн світу значна увага приділяється мовній єдності. Американський політолог Г. Алмонд зауважував, що політичні проблеми, породжувані мовними розходженнями, відносяться до найскладніших. На його думку, політичні системи можуть ігнорувати расові, етнічні або релігійні розходження між своїми громадянами, але вони не в змозі уникнути прив'язки до однієї або кількох мов. Тому відмінності в культурному, історичному, етнічному складі населення України, його мовна неоднорідність суттєво впливають на політичну свідомість всіх соціальних груп країни. Сучасна молодь обирає українську (державну) мову, втім наявність значної кількості різноманітних політичних організацій русоцентричного напрямлення негативно впливає на мовну політику в державі.

Одним з найбільш ефективних шляхів формування (в тому числі і мовної політики) політичної культури є засоби масової інформації. Вони впливають на формування усіх елементів політичної культури: політичні знання, політичні цінності, політичні інститути, моделі політичної поведінки, способи політичних дій різних соціальних груп держави. ЗМІ є однією із складових частин демократичного світобачення. Мережа, в яку входять теле-, радіопрограми, газети, журнали, інтернет, активно впливає на сучасне молоде покоління, і є не тільки ланкою передачі інформації у системі, зокрема, політики, а й її творцем. Так, для більшості громадян ЗМІ є найважливішим джерелом інформації про діяльність органів державної влади, події, процеси, що відбуваються в державі та у світі. Для значної кількості молоді ЗМІ відіграють помітну роль у формуванні вартостей та громадських орієнтирів. Саме інформаційний простір забезпечує різним молодіжним політичним і громадським рухам (об'єднанням) можливість публічно виражати свої думки, знаходити та об'єднувати однодумців, чітко формулювати та представляти в громадській думці свої інтереси.

Важливе місце у формуванні і вихованні політичної культури сучасної молоді належить системі освіти. Українське суспільство переживає складні часи свого розвитку, тому саме зараз воно потребує політичних знань і культури, які б допомогли збагнути ситуацію і зробити правильний вибір. Сьогодні існує ціла система засвоєння політичних знань і навичок на різних етапах навчання молодого людини. Втім, як наголошують науковці, дана система повинна бути національно визначеною, базуватися на новітніх досягненнях політичної науки. Головною функцією у даному процесі повинно бути виховання громадянської свідомості і самосвідомості. Найбільшу увагу потрібно приділяти підвищенню рівня політичної культури нового покоління. Держава за допомогою системи освіти пропагує ідеали державності, національні інтереси, вона зобов'язана прищепити молодому поколінню ідеали демократії і права, добра, повернути до них увагу поколінь, вихованих в іншій системі традицій і цінностей. Тому сьогодні, згідно зі стандартами освіти України на всіх рівнях освітнього процесу запроваджено викладання ряду гуманітарних дисциплін загального профілю. Так, у середній школі через предмети історію, літературу, географію учнів залучають до політичної науки. Дані дисципліни виконують політичну та ціннісно-ідеологічну роль у процесі навчання та виховання. Втім, на думку вчених, ще існує проблема у середній ланці освіти – формування громадянської і політичної культури нового покоління відбувається через деміфологізацію буденної свідомості. Потрібні такі наукові знання, де молоді люди мали б основу для оцінки політичних процесів з точки зору науки. Середня школа повинна ефективно виконувати роль початкового елемента політичного просвітництва.

На рівні вищої школи цей процес більш досконалий. Викладання політології та інших дисциплін соціально - гуманітарного циклу орієнтує студентів на більш високий рівень знань у сфері політики, що в свою чергу не може не впливати на виховання молоді. Наявність таких знань дає можливість молодим людям аналізувати зміст та розвиток подій політичного життя, з тим, щоб вони могли не тільки орієнтуватися у суспільних процесах, а по можливості цілеспрямовано впливати на них. Однак і тут існує проблема – на сучасному етапі розвитку країни головним є формування активної життєвої позиції молоді, розумного ставлення до

політичних процесів, що відбуваються. Тому головним завданням виховного процесу нового покоління на всіх рівнях освіти є підготовка його до самостійного життя, самостійної участі в політиці, в яку молоді люди входять згідно Конституції України у вісімнадцять років, і практичний вибір демократичних цінностей, що побудований на знанні світу політики та умінні самостійно і критично його оцінювати.

Висновки. Становлення політичної культури в незалежній Україні залежить від особливостей державотворчих процесів, політичної соціалізації особи, виховання молоді на всіх етапах освіти, типу соціально-політичних і економічних відносин, історичного досвіду нації та специфіки пройденого нею історичного шляху. Тому потрібна складна і тривала творча робота, спрямована на створення і утвердження демократичної політичної культури в українському суспільстві, на всіх його рівнях, яка б передбачала: утвердження української національної ідеї, формування національних інтересів країни, орієнтацію не тільки на державу, а й на громадянське суспільство (зокрема на молодь), широке використання зарубіжного досвіду у формуванні політичної культури, насамперед у досягненні громадянської злагоди, піднесення рівня політичної свідомості, подолання явищ соціальної пасивності та вміння жити в умовах демократії і користуватися її благами.

Література

1. Алмонд Г., Пауелл Д., Стром К., Дантон Р. Сравнительная политология сегодня. – М., 2002.
2. Бебик В., Головатий М., Рехкало В. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
3. Бебик В. Наша політична культура // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
4. Бурдяк В., Ротар Н. Політична культура, ідеологія, психологія. – Чернівці, 2000.
5. Грищенко О.М. Шлях до демократії – через політичну культуру (проблеми формування її в процесах трансформації українського суспільства) // Трибуна. – 2003. – № 3-4.
6. Історія української культури. Зб. матеріалів і документів / Упор. Б. Білик та ін. – К., 2000.
7. Культура. Ідеологія. Особистість. Методолого-світоглядний аналіз / Ред. В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михайличенко. – К., 2000.
8. Лісовий В. Поняття політичної культури. Політична культура українців // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996.
9. Нагорна Ш. Політична культура українського народу. Історична ретроспектива і сучасність. – К., 1998.
10. Політологія / За ред. А. Колодій, В. Марченко. – К., 2000.
11. Політологія. Наука про політику / За заг. ред. В. Кременя, М. Горлача. – Київ-Харків, 2002.
12. Політологія / За ред. М. Панова. – К., 2005.
13. Політологія / За ред. О. Бабкіної. – К., 2006.
14. Політологічний енциклопедичний словник. – К., 2004.
15. Політична психологія / За ред. С. Матвеева. – К., 2003.

Акуменко І.

POLITICAL CULTURE YOUTH EDUCATION

In this article the author makes an attempt to scrutinize the problem of youth political culture from the position of Ukrainian society modern development. The main factors which influence educational process of new generation are determined.

Keywords: *youth, youth political culture, national idea, national interests.*

Стаття надійшла до редакції 21.11.2009